

SÜRELİ YAYINLARDA İZMİT'İN İŞGALDEN KURTULUŞU (28 HAZİRAN 1921)

Dursun Ali AKBULUT*

İzmit, Mondros Mütarekesi'ni müteakip 14 Kasım 1918'de İngiliz, Fransız ve İtalyan savaş gemileri tarafından ziyaret edildi. Aradan az zaman geçtikten sonra bir Fransız gemisinden iki sandal dolusu asker karaya çıkarıldı ve şehirdeki iki bina zorla işgal edildi. İşgal o günden itibaren başladı ve bazen İngilizler, bazen Fransızlar İzmit'te göründüler. Şehir birkaç kez el değiştirdi, sonunda 1921 yılı başlarında İngilizler İzmit'ten çekildiler ve burayı Yunanlılara bıraktılar¹. Yeni Gün gazetesine göre, sekiz ay süren Yunan işgali felaketlerle dolu acılı bir dönem oldu. Kuva-yı Milliye'nin tasfiyesinden sonra düzenli ordu kurma çalışmaları sırasında Genelkurmay Vekâleti tarafından 21 Ocak 1921 tarihli talimatla Kocaeli Kumandanlığı kuruldu ve komutanlığına Albay Halit Bey² atandı. Talimatnameye göre, şimdilik merkezi Geyve olmak üzere doğrudan Genelkurmaya bağlı bir tümen salahiyyetindeki kumandanlığın mıntıkası Bolu ve İzmit Livaları olup, Yenişehir kuzeyindeki Gökbayrak Taburu dâhil görev alanındaki bütün birlikler kumandanlığın emrine verildi³. Bu itibarla kuzey ve kuzey batıdan gelecek bütün saldırılar burada karşılanacaktı. 1921 yılı başlarından itibaren Yunanlılar art arda saldırılar yaptılar. İkinci İnönü Muharebesinden sonra İzmit ve daha genel olarak Kocaeli yarımadasının önemi daha çok arttı. Yunanlılar büyük çapta hazırlık yaptılar, asker sayılarını, silah, cephane, mühimmat miktarlarını çoğalttılar. Türk lojistik imkânlarını yok etmek için Karadeniz kıyısındaki önemli limanları bombardıman ettiler. Bu günlerde Yunan kıralı Konstantin İzmir'e geldi.

Düşman, İnönü'nden çekildikten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın oluru ile Albay Kâzım (Özalp) Bey önce Kocaeli Grubu, bilahare 1921 Ağustosunda mürettep kolordu

* Prof. Dr., OMÜ Eğitim Fakültesi, e-mail: dakbulut@omu.edu.tr

- 1 Kuva-yı İnzibatıye olayının bastırılması üzerine İngilizler bölgede Kuva-yı Milliye birlikleri karşısında etkisiz kaldıklarından 1920 yılı Ağustos ayı başlarından itibaren Yunan kuvvetlerini İzmit ve çevresine getirtmeye başladılar. Yunanlılar daha önce bölgeye sevk ettikleri 11. Tümenlerini takviye ettiler, İstanbul'dan deniz yoluyla getirdikleri bir alayı 31 Temmuz'da Derince'ye çıkardılar. Üç kola ayrılan bu kuvvetlerle Kuva-yı Milliye birlikleri arasında sert çarpışmalar vuku buldu. Neticede Yunan alayı 10 Ağustos'ta Derince'de toplandı. 15 Ağustos'ta İzmit Çuha Fabrikasına intikal ettirilen 16. Yunan Alayı buradaki İngiliz Tugayının emrine verildi (Dr. Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921*, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1994, s. 413-414).
- 2 Halit (Karsıalan) (1883-1925) 21 Ocak 1921 de tümen komutanı yetkisiyle Kocaeli Grup Komutanı, 4 Mayıs 1921 de 12. Grup komutanı oldu (*Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha üst kademedeki Komutanların Biyografileri*, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1989, s. 214-215). Kuva-yı Seyyarenin tasfiyesi sırasında 8 Aralık 1920 de Mustafa Kemal Paşa Şark Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir Paşaya çektiği telgrafında, cüretkâr ve icabında kahredici bir arkadaşa şahsen ihtiyaç duyduğunu, bunun için Albay Halit Beyi uygun bulduğunu, kendisinin de uygun görmesi durumunda Müdafaa-ı Milliye Vekâleti ile yazışma yapılarak işlemlerin başlatılmasını istedi. Kâzım Karabekir Paşa 10 Aralıkta resmi yazışmaları başlattı ve Albay Halit Beyin seçeceği birkaç subayla yola çıkarılacağını Ankara'ya bildirdi (Kâzım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, İstanbul 1988, s. 867).
- 3 Dr. Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye...* s. 444-445.

komutanlığına atandı. Albay Kâzım Bey doğruca komutanlık karargâhı Düzce'ye intikal etti. Bu sırada bölgede çoğu Kuva-yı Milliye'den düzenli birliklere dönüştürülmüş beş piyade taburu ile bir süvari alayına karşılık Yunanlıların İzmit ve Adapazarı dolaylarında tam tekmil bir fırkası bulunuyordu. Albay Kâzım Bey daha sonra kaleme aldığı eserinde “Biz, kuvvetlerimizi olduğundan fazla göstererek düşman fırkasını burada oyalamaya çalışıyorduk. Kuvvetlerimiz hakkında bile bile uydurduğumuz haberler İstanbul basınında süratle yayıldı. Gazetelerde Kocaeli'ye kolordu kumandanı olarak geldiğim ve burada mühim kuvvetlerin bulunduğu hakkında havadisler yazılıyordu.”⁴ demektedir. Yukarıdaki anlatımın ışığında süreli yayınlardaki haberler ve yorumlar, bazen özetlenerek fakat çoğu kere iktibasla okuyuculara takdim olunmaktadır.

İzmit'in Kurtuluşu

Marmara Sahillerinde başlıklı haberinde 11 Haziran 1921 tarihli Vakit gazetesi, Yunanlılar tarafından Karamürsel'in bombardıman edildiğini, Yalova yöresindeki yangınların İstanbul'dan görüldüğünü bildiriyor, bir gün sonraki nüshasında yakılan köylerin nüfuslarıyla birlikte isimlerini veriyordu⁵. Aynı gazete on gün kadar sonra Kocaeli havalisindeki muharebelerden bahsederken, İzmit cephesinde cereyan eden çatışmaların şiddetlendiğini, Yunan kuvvetlerine çeşitli yönlerden saldırılar vuku bulduğunu, Yunanlıların gemilerinin topları himayesinde kendilerini korumaya çalıştıklarını, Geyve Boğazı ve Adapazarı'ndaki Yunan birliklerinin Kuva-yı Milliye saldırılarından dolayı kaçmak ve İzmit'e sığınmak zorunda kaldıklarını, bu suretle Adapazarı'nın düşmandan geri alındığını bildirmekte ve “İzmit havalisinde vuku bulan muharebat ikinci derecede haiz-i ehemmiyet olmakla birlikte, mütemadiyen taarruzdan dem vuran Yunanlıların derece-i kuvvetini göstermek itibariyle pek şayan-ı dikkattir” diye yazmaktaydı⁶. Öte yandan Alemdar gazetesi Avrupa basınından aldığı haberleri yayınlıyor, Karadeniz kıyısındaki bazı limanların Yunan

4 Kâzım Özalp, *Milli Mücadele 1919-1922*, c. I, Ankara 1988, s.177. Olayın birinci dereceden tanığı Albay Kâzım Fikri Özalp (1882-1962), Albay Halit Bey'den sonra Kocaeli bölgesi komutanlığına getirildi (*Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1989, s.16-17.). Anadolu'da Yeni Gün gazetesi 30 Mart 1921 tarihli nüshasında Kâzım Beyin komutanlık göreviyle cepheye gideceğini haber aldıklarını, 3 Nisan 1921 tarihli nüshasında ise trenle Ankara'dan ayrıldıklarını yazmaktaydı. Yukarıda adı geçen eserinde Kâzım Özalp'ın vermiş olduğu bilgilerin, basında yer alan haberlerle karşılaştırılması konunun anlaşılmasına katkıda bulunacak, kısa bir iktisadî başla bunun için yeterli olacaktır: “20/21 Haziran gecesi karanlıkta Sakarya'nun muhtelif yerlerinden sallarla harekete geçtik... 21 Haziran sabahı düşman ilk hamlelerimiz önünde çekiliyordu. Kısmen İzmit, kısmen Seymen iskelesi istikametinde gidiyorlardı... Takip kotalarımız düşmanla teması bozmadan ilerliyorlardı. 22 Haziranda Kalabak köyünde, çuha fabrikasında ve Bahçecik'te çekilen düşmanın geri kalan kuvvetleriyle şiddetli çatışmalar oldu. 24 Haziran sabahı düşmanı İzmit istikametine sürdük, bir kısım kuvvetlerimiz İzmit'e girdiler. Yunanlılar İzmit körfezindeki gemilerinden, deniz askerlerini karaya çıkardılar. Trakya'dan da gelen bir alay kuvvetleriyle İzmit şehri içerisinde askerlerimizle çarpışmalar yaptılar. Her halde düşman İzmit'i bırakmak istemiyordu... Seymen'den gelen iki Yunan alayının İzmit'i takviyesi üzerine, kuvvetlerimiz geri çekilmeye mecbur oldular. Düşmanın denizde bulunan Kalkış zırhlısı da karadaki kotalarımız üzerine devamlı ateş ediyorlardı. Ben, çuha fabrikasının doğusunda bulunan bir köyün minaresi üzerinden muharebeyi gözliyorum ve idare ediyordum... 25 Haziran gününü hazırlıkla geçirdik ve 26/27 günleri tekrar taarruza başladık. Düşman nihayet 27/28 gecesi İzmit'i boşalttı.” (Özalp, *Milli Mücadele*, s.178-179)

5 Vakit, 11-12 Haziran 1337/1921.

Çınarcık, 150 hane iki kişi kurtulmuştur.

Kocadavre-i Bala, 170 hane ahalisi kaçarken denizde boğulmuştur ve cesetleri sahilde bulunmuştur.

Çakırköy, 40 hane, üç kişi kurtulmuştur.

Orta Burun, 70 hane, kâmilen yanmıştır.

Gedikçedere, 30 hane, kısmen mahvolmuştur.

Akköy, 150 hane, “ “

Üçpınar, 70 hane, ahalisi dağa çıkmıştır.

Güllük Köyü, 85 hane, “ “

Delipazar, 100 hane, “ “

Paşaköy, 80 hane, “ “

Sığırcık, 130 hane, “ “

Kirazköy, 70 hane, kısmen dağa kaçmışlar ve kısmen hicret etmişlerdir.

Kayıköy, 100 hane, “ “

Yörükân, 70 Hane, ahalisinin hayat ve memati malum değildir.

Soğuksu, 70 hane, “ “

Zindan, 70 hane, “ “

6 Vakit, 23 Haziran 1337/1921.

savaş gemileri tarafından bombardıman edilmesini bu kaynaklara dayandırıyor. Adı geçen gazetenin Bosfor gazetesinden aldığı habere göre, “*Kemali kuvvetler İzmit Körfezi sevhiline torpiller vaz’ına başlamışlardır. Mezûr kuvvetler bu körfeze Yunan kuva-yı bahriyesinin girmemesi için fevkalade bir faaliyet sarf etmektedirler.*”⁷

Akşam gazetesi *İzmit Etrafında Vaziyet-i Askeriye* başlıklı haberinde, 2 Haziran’dan itibaren cephedeki olayları duyurmak çabası içerisindeydi. Buna göre Kocaeli Yarımadası’nda Haziran’ın yirmisinden sonra Kuva-yı Milliye harekâtı önce Sapanca ve Adapazarı’nın kurtarılması ile başladı, sonra Geyve Boğazındaki Yunan kuvvetlerine mühim bir darbe indirilerek bunların büyük kısmı öldürülmüş ya da tutsak edilerek etkisiz hale getirildi, 24 Haziran’da İzmit’in güney-batısındaki Tarla ve Çuha Fabrikası yönünde düşman takip edildi, savaş gemilerinin topçu desteği, karaya çıkarılan bahriye askerleri ve Abazalardan mürekkep bir kuvvetle çatışmaya giren Kuva-yı Milliye bunlara yüz elli kadar zayıt verdirdikten sonra Çuha Fabrikasına çekildi. İzmit’teki Yunan tümeni de Bahçecik yönünde çekilmek zorunda kaldı. İki gün süren çatışmalarda Milli kuvvetler bunlara ağır zayıt verdirdi. Ermeni göçmenlerin beyanatına göre Bahçecik’te esir düşen Yunan askerlerinin sayısı 1725 nefer olup ayrıca bir yarbay üçü binbaşı geri kalanı yüzbaşı ve teğmen 84 subaydı. Yunanlılar Kuva-yı Milliye’nin talep ettiği mutasarrıf İbrahim ile merkez memurunu ve aynı zamanda Türk köylerinde tahribat yapan iki yüz kadar Abaza ve Çerkez’le Rum ve Ermeni çetelerini teslim etmekten kaçındılar ve bunları vapurlara bindirip kaçırdılar⁸.

Yine Vakit gazetesinin *Türk Kuvvetleri Kocaeli Şibh-i Ceziresinde Taarruza Geçti* başlıklı haberinde, *Kocaeli Şibh-i Ceziresinde bir müddetten beri az çok devam eden faaliyet-i harbiye bazı harekât hazırlanmakta olduğunu ihsas ediyor* denildikten sonra şöyle

7 Alemdar, 25 Haziran 1337/1921. *Umutla umutsuzluğun bir arada yaşadığı coğrafyada tarihe bakmak, tarihten medet ummak bazılarınca bir çıkış yolu gibi görünüyordu. 1921 Haziranında yazılan aşağıdaki şiir duruma uygun düşüyor muydu?*

*Kocaeli, Orhaneli
Kocaeli, Kocaeli
O yerlerin yok mu dili
Yaktı yıktı hain düşman,
Kurusun o alçak eli.
Osman yurdu, Osman yurdu
Gökte melek selam durdu
Gazilerin nerde gezer
Türbeleri düşman vurdu.
Hüseyin Alan sana geldim
Tolu Baba görsün derdim
Yüreğim hep parça parça
Şehitleri yere serdim.
Tolu Baba kalkmaz mısın?
Keşiş’ten bir bakmaz mısın?
Orhaneli kan ağlıyor
Düşmanları yakmaz mısın?
Eyüp Sultan, Eyüp Sultan
Kalktı Yunan çabuk uyan
Türbeni hain basacak
Kılıncını tekrar kuşan.
Osmanoğlu, Osmanoğlu
Allahımın bahtsız kulu
Fethettiğin ulu ülke
Baştan başa düşman dolu.
Osmanoğlu bucağını
Kurtarmağa ocağını
Al eline çık yürü
Peygamberin sancağım
Haziran 337 Abdurrahman Adil*

Hüseyin Alan Bursa Atranos caddesi üzerinde ve sath-ı bahirden bin metre irtifaında bir köydür. Tolu Baba, Orhan Gazi ile beraber Bursa muhasarasında bulunarak şehit olmuş bir derviştir. Derviş Dağının Hüseyin Alan köyüne karip olan bu noktada yatar ki Marmara’ya ve bütün Bursa etrafına hakim ve nazırdır (Tevhid-i Efkâr, 1 Temmuz 1337/1921).

8 Akşam, 28 Haziran 1337/1921.

devam ediliyordu: “*Papulas son tebliğlerinde Türk kuvvetlerinin Yunan karakollarının hücumundan ve keşif ve muharebelerinin sıklaşmakta olduğundan bahis eyliyordu. Bu keşif muharebelerini müteakip Türk kuvvetleri Haziranın yirmi birinci gecesi taarruza geçmiş ve Sakarya Nehrini muhtelif noktalardan mürur ettikten sonra Adapazarı’nu işgal etmiştir. Bundan maada Geyve muntkasında da kuvvetlerimiz Sapanca’yı işgal etmiş ve düşman ricate başlamıştır. Her iki muntkada düşman İzmit üzerine çekilmekte ve kuvvetlerimiz tarafından takip olunmaktadır. Bugün yarın İzmit’in her taraftan muhasara edilmesine intizar olunabilir... İzmit ve Çivril muntkasındaki muharebat mevzii olmakla beraber ihraz edilen muvaffakiyetlerin tesiri pek büyüktür. İzmit havalisindeki muharebat Yunanlıların Bursa Cephesi üzerinde icra-yı tesir edeceği gibi Çivril’in işgali de Uşak Cephesinde Yunan kıtaatını yandan ve geriden tehdit edecektir.*”⁹

Vakit gazetesinin *Kocaeli Şibh-i Ceziresinde Kıtaatımız Taarruza Devam Ediyor* başlıklı diğer bir haberinde kaydediliyordu ki: “*Dün akşam gelen son haberlere nazaran Bursa Cephesinde de sahil muntkamızda ve Gemlik istikametinde kıtaatımız tarafından bir taarruza mübaşeret edilmiştir. Bu suretle Kocaeli muntkasında ricat edemeyen kuvvetler iki ateş arasında kalacaktır... Yunanlılar bu müşkül vaziyet üzerine alelacele İzmit’i tahliye etmeye teşebbüs etmişlerdir. Perşembe günü İzmit’ten vaki olan iş’ar üzerine limanda bulunan Yunan bandıralı bilcümle vapurlar İzmit’e gönderilmiştir. Hamulelerini boşaltmakta olan vapurlar bile yarı hamuleleri ile sevk edilmişlerdir.. Yunanlılar her şeyden evvel İzmit’te bulunmakta olan kırk bin kadar muhacirin nakli için çalışmaktadırlar... Kocaeli şibh-i ceziresinin yakında kâmilen düşmandan tahlis edilmesine intizar edilmektedir. Kocaeli şibh-i ceziresinde bu harekât devam ederken Bursa Cephesinde de harp faaliyeti tezayüt etmiştir.*”¹⁰

Bölgeye bir muhabir ve bir fotoğrafçıdan oluşan özel ekip gönderen Tevhid-i Efkâr gazetesinin Karamürsel muhabirinden 27 Haziran 1921 tarihi itibarıyla aldığı bilgiye göre, *Anadolu Ordusu Kumandanlığı*nın düşmanı Kocaeli yarımadasından tamamen atmaya karar verdiği anlaşılmakta, askeri harekâtın büyük bir başarı ile geliştiği belirtilmekte idi. Bu çerçevede İzmit civarında Taşköprü ve Yarımca kurtarıldı, düşman donanması Bahçecik’te kuşatılmış bulunan kuvvetlerini kurtarmak için büyük çaba gösterdi ve sahili bombardımana tuttu ise de buradaki Yunan kuvvetleri esir edildi. Alınan ganimet miktarı bir yana, düşmandan 2500 nefer ve 125 kadar subay ele geçirildi. İstanbul’a giden muhtelif muhacirlerden elde edilen haberler milli kuvvetlerin başarısına tanıklık edecek mahiyette idi. İzmit’e bir saat mesafede Mihaliç mevkiinde düşman bozuldu, beş yüz kadar telefata vererek İzmit’e çekilmek zorunda bırakıldı. “*Gece ve gündüz durmaksızın şehrin civar dağlarını bombardıman eden Kılış ve torpidoların bu muharebe devam ettiği müddetçe hedefleri Mihaliç olmuştur. Fakat yapılan bütün bombardımanlarla esaslı bir muvaffakiyet elde edememişlerdir. İzmit’te bulunan Yunan askerlerinin kuvve-i maneviyeleri fevkalade bozuktur. Hatta Mihaliç muharebesinden kaçan Yunan efradı büyük bir perişanlık ve korku içinde şehre kendilerini dar atmışlardır. Ertesi gün civardan getirilen Yunan yaralılarıyla*

9 Vakit, 24 Haziran 1337/1921. “22 Haziran Tarihli Tebliğ-i Resmî Garp Cephesi: Kocaeli muntkasında 20-21 gecesi Sakarya Nehrini muhtelif noktalardan geçen kuvvetlerimiz, düşmanla müsademeyi müteakip Adapazarı’nu işgal, Sapanca Gölü şimalinde Serdivan sırtlarındaki düşman dümdarlarını tart etmişlerdir. İzmit istikametinde ricat etmekte olan düşman, kıtaatımız tarafından takip olunmaktadır. Geyve muntkasında Hacımercan-Karagöl hattına taarruz eden kuvvetlerimiz düşman siperlerine girmiş ve Sapanca’yı işgal etmiştir. Serdivan-Büyükderbent ve İzmit cenubunda iki köyün yanmakta olduğu görülmüştür. Düşman Sapanca’dan ricat ederken ahaliden 80 Müslümanı beraber götürmüştür.” “23 Tarihli Tebliğ-i Resmî Garp Cephesi: Kocaeli muntkasında müfrezelerimiz İzmit’in şimal-i şarkisinde Kalabak karyesine kadar ilerlemişlerdir. Sapanca cenubundan taarruz eden kuvvetlerimiz Küçükderbent sırtlarını ve Acısu’yu işgal etmişlerdir. Bazı müfrezelerimiz İzmit’in cenubişarkisinde Tepetarla, Çuha Fabrikası istikametinde düşmanı takip etmektedir.” (Vakit, 26 Haziran 1337/1921.). “26 Haziran Tarihli Tebliğ-i Resmî 1. Garp Cephesi: İzmit muntkasında piyade ateşi olmuştur. İzmit hattı muntkasında Köy (Tepeköy?) ve Tatar, İhsaniye civarında kıtaatımızın taarruz ve topçularımızın şiddetli ateşiyle düşman pek çok telefata vermiştir.” (Vakit, 1 Temmuz 1337/1921).

10 Vakit, 27 Haziran 1337/1921.

dolan bir nakliye gemisi Akdeniz'e müteveccihen hareket etmiştir."

*"Son günlerde İzmit tam bir hercümerç içindedir. Her cinsten bütün ahali korku içinde İzmit'ten uzaklaşmak istemektedir. Adapazarı ve Sapanca'dan gelenlerle büyük bir yekûn tutmakta olan Rum ve Ermeni muhacirlerini tamamen nakletmek istiyorlar. Bu münasebetle her gün İzmit'ten küçük büyük müteaddit vapurlar, çatanalar hatta kayıklar hareket etmektedir... İzmit civarında bulunan Abazalar vapurla Tekirdağ'a kaçmışlardır. Yunanlılar yerli İslamların muhaceretine mümkün mertebe mani olmağa çalışıyorlar."*¹¹

İleri gazetesi'nin *İzmit Önünde Yunan İnhizamı* başlıklı haberinde savaşın devam ettiği, Bahçecik'te Yunan kuvvetlerinin münhezim olduğu, kuvvetlerimizin onları takip ettiği, İzmit'in boşaltılmaya başladığı belirtildikten sonra şöyle denilmekteydi: *"İzmit'te Yunan hezimetinin artık tevil götüreceği bir ciheti kalmadı. Her tarafta perişan olan Yunan kuvvetlerinin bir kısmı, hazırlanan gemilerle Rumeli sevhiline nakledilmekte, kalan kısmı da esir edilmektedir. Bahçecik'te son bir gayretle müdafaada bulunmak isteyen Mavromatik kumandası altındaki Yunan taburu da gördüğü tazyik üzerine mezkûr nahiyeyi tamamıyla terk ve tahliye etmiştir. Bu taburu muhasaradan kurtarmak için sevk olunan diğer kuvvetler de mağlup edilerek Kuva-yı Milliye pişdarları Değirmendere'ye yaklaşmışlardır. Bunun üzerine bu efrat da vapurlara irkâp edilip kasabanın cenubuna çıkarılarak muharebeye iştirake hazırlanmaktadır. Marmara sevhilinde kasabaların kısm-ı azamı tek bir Rum ve Ermeni kalmamak üzere tahliye olunmuş ve Kuva-yı Milliye eline geçmiştir. Kandıra'dan sevk edilen Yunan muavenet kıtaatı da esir düşmemek üzere Yarımca'ya çekilmiş ise de cesur askerlerimiz tarafından takip olunarak Cuma gecesi vukua gelen şiddetli bir muharebeyi müteakip burası da işgal edilmiştir. Bütün bu muharebatta ordumuzun eline külliyetli miktarda üsera, mühimmat ve erzak geçmiştir."*

"Yunanlılar bir hezimetten ordularını muhafaza için sevhili mütemadiyen gemilerinden bombardıman etmekte iseler de mevzii bu hareketi hesap ederek ihtiyatlı surette tehiyye eden askerlerimize bu ateşin hiçbir tesiri görülmemektedir. Hatta Yunan efrad-ı bahriyesi karaya çıkarılarak piyadeleriyle bir safta harp etmeye mecbur kalmışlardır."

*"İzmit'ten dün gelen yolcuların verdikleri malumata göre dün sabah saat yedide şehrin akşam altıya kadar ahali tarafından tahliyesi bir münadi tarafından ilan edilmiş ve şehri mezkûrda toplanmış olan birçok Rum ve Ermeni muhacirleri vapurlara binmeğe başlamışlardır."*¹²

Kocaeli Şibh-i Ceziresinde Yunan Bozgunu unvanlı diğer bir haberinde Vakit gazetesi, bozguna uğratılan Yunan birliklerinin çeşitli yönlere dağıldığı, Türk kuvvetlerinin İzmit'e iki buçuk kilometre mesafede bulunan Kilez Deresi yakınlarında toplandıkları, bütün kurtarma çabalarına rağmen Bahçecik'te kuşatılmış bulunan Yunan birliklerinin teslim olmaktan başka çıkış yolu bulamadıkları, dağınık vaziyetteki düşman kuvvetlerinin Kuva-yı Milliye tarafında izlenmekte olduğu bildirdikten sonra yazıyordu ki: *"Yunanlılar pek ziyade sıkışmış olan bu müfrezelerine muavenet etmek üzere denizden mütemadiyen sahilleri ve civar tepeleri bombardıman etmektedir. Bundan maada sahile bir miktar bahriye efradı da çıkarmıştır. İstihbaratımıza nazaran Kuva-yı Milliye son muharebat esnasında Yunanlılardan mühim miktarda esir almış ve levazım-ı harbiye iğtinam etmiştir."*¹³

11 Tevhid-i Efkâr, 28 Haziran 1337/1921.

12 İleri, 27 Haziran 1337/1921. İzmit Muhacirleri: İstanbul Yunan Komiserliğinin bir telgrafına göre İzmit muhacirleri Yunanistan tarafından ihzar edilen on bir sefinceye irkâp edilmiştir. Yunan gazetelerinin beyanına göre bu muhacirler berveç-i ati tevzi edilecektir: Midilli Adasına 9.000, Limni'ye 4.000, Kalos(?)'a 8.000, Yenişehir'e 6.000, Sakız'a 3.000, Kos ve Tripolis'e 3.000 hükümet muhacirini sevk edileceği şehirler memuriyetine emredilmiştir. Muavenet-i Umumiye Nezareti her muhacire yevmiye iki buçuk drahmi tahsisat bağlayacaktır." (Vakit, 6 Temmuz 1337/1921).

13 Vakit, 28 Haziran 1337/1921.

“Türk kuvvetlerinin İzmit’e taarruzu sırasında, Yunan komutanlığı bütün dükkânların açılmasını ilanen emretmiş, sabahleyin dükkânlarını açmaya gelenlere köşe başlarında pusu kurulmuş, Yunan çetecilerin ateşiyle pek çok Türk şehit olmuştur. Şehitlerin sayısı yüzlere ulaşmıştı.”¹⁴

Vakit gazetesinin *Muhacirler Buraya Naklediliyor* başlıklı haberi her taraftan yardım faaliyetlerini içeriyordu: “İzmit’te muhtaç-ı muavenet bir halde bulunan islam muhacirleri İstanbul’a nakletmek üzere dün yedi vapur ve bir Hilal-i Ahmer Heyeti İzmit’e müteveccihen hareket etmiştir. Son alınan haberler Yunanlıların İzmit’te bulunan ağırlıklarıyla top ve cephanelerini kamilen naklettiklerini göstermektedir. Kuva-yı Milliye İzmit’in pek yakınında bulunan Derbent mevkiine kadar gelmiştir. Haber aldığımız göre İzmit, dün akşama kadar kâmil tahliye edilmiş bulunacaktır.

“İzmit, evvelki gün başlayan yangının düne kadar devam ettiği haber verilmektedir. Yangından açıkta kalan ahali sahil cihetine dökülmüş ve bir kısmı da Fransız Mektebine iltica etmiştir. İzmit’ten şehrimize külliyetli miktarda Rum ve Ermeni muhacir gelmektedir. Evvelki gün Elleni, Aleksandros ve Atina vapurları külliyetli bir muhacirin getirmiştir.

“Bu muhacirlerin ekserisi yesardan oldukları cihetle dost ve akrabalarının hanelerinde yerleşmişlerdir. Dün de Mercedes, Elispontus ve Siltana vapurları Rum muhacirleri ile dolu olarak limanımıza gelmiştir. Patris transatlantik vapuru muhacirler ile dolu olduğu halde Tekirdağ’a gitmiştir. Rumca gazeteler, İzmit’te toplanan muhacirlerin miktarını elli bine yakın tahmin ediyorlar. Şologos bu hususta diyor ki, ‘Cumartesi gününden itibaren İzmit ahali taarruzun tekerrüründen korktukları cihetle şehri terk hususunda istical göstermekte ve Karadeniztarikiyle kaçmaktadırlar. Bunların nakline birçok sefain muavenet ediyor. Ezcümle dün İzmit’te tekrar muhacir taşıyan yirmi vapur var idi. Şehirde hamallar da kaçmaktadırlar.’

“Bu suretle tacirler emtia-ı cariyelerini nakletmek hususunda müşkülata uğruyorlar. Hamalların yerine muhacirler kullanılmakta, kendilerine yüksek bir ücret verildiği gibi motorlara ve vapurlara alınacakları vat olunmaktadır. Dün Kuva-yı Milliye’nin İzmit’e tekrar taarruza başladıkları söyleniyor idi.

“Şehre maatteessüf pek az İslam muhacir gelmiştir. Düne kadar gelenlerin miktarı beş yüzü balığ oluyordu.

“Meclis-i Vükela evvelki gün geç vakte kadar devam eden uzun bir müzakereden sonra İzmit’te kalmış olan Müslüman muhacirlerin imdadına yetişmek üzere yeniden vapur ve bir Hilal-i Ahmer kafilesinin gönderilmesine karar verilmiştir. Dün sabah ve öğleden sonra Gülnihal, Kızılırmak, Ümit, Neveser, Nusret, Gayret, Galata vapurları. Ve Macit Beyin riyasetinde bir Hilal-i Ahmer Heyetini hamilen İzmit’e hareket etmiştir.

“Elan İzmit’e hariçten iltica edenler ile birlikte 25 bin Müslüman muhacir vardır. Hilal-i Ahmer Heyeti islam ahaliyi vapurlara irkâp ederek İzmit’te vaziyetin inkişafına kadar bekleyeceklerdir.”¹⁵

Dün Kahraman Ordumuz İzmit’e Şanlı Bayrağımızı Dikti manşetini atan Anadolu’da Yeni Gün gazetesi, Geyve’de özel muhabirinden aldığı 27 ve 28 Haziran 1921 tarihli haberleri okuyucularına duyurmakta idi. İlk haberde “Ordumuzun savleti karşısında artık bir türlü tutunamayacaklarını anlayan Yunanlılar her gün limana getirdikleri vapurlarla eşyalarını ve hiç şüphesiz en doğru bir tabirle Türk ve Müslüman evlerinden yağma ettikleri eşyayı tek tek taşıyor, İzmit’i tahliye ediyorlardı.”denilmekteydi. İkinci haber zafer

14 Anadolu’da Yeni Gün, 3 Temmuz 1337/1921.

15 Vakit, 29 Haziran 1337/1921.

kazanıldıktan sonra sevinç ve coşkuyu ifade eden cümleler taşıyordu: “Bir iki günden beri işgaline intizar edilen İzmit şehri istirdat edildi. Kahraman kıtaatımızın harikaları karşısında düşman firara mecbur olmuş ve tam manasıyla inhizama uğramıştır. Bir iki gün evvel tahlis ettiğimiz Adapazarı ve Sapanca’da idare-i mülkiye teessüs eylemiştir. Ancak düşmanın pay-ı televvüsünden kurtulan bu güzel memleketimizin halkının sürur ve şadımani nihaysizdir. Kahramanlarımızı gören kardeşlerimiz sevinçlerinden ağlıyor.” Ayrıca fotoğraf altında “İzmit’imizi tahlis eden Kocaeli’ndeki Kahraman Kıtaatımızın Kumandanı Miralay Kâzım Beyefendi”¹⁶ yazısı yer alıyordu.

Alemdar gazetesi, kurtuluşu çok geç 8 Temmuz’da duyurdu. Önce *İzmit’te Fransızların Ahaliye Muaveneti* başlıklı bir haber yayınladı: “*Tan* gazetesinin İstanbul muhabiri yazıyor: Muhittin Paşa Çarşamba günü İzmit’e dâhil olmuştur. Miralay Kâzım Bey şehri mezkûr kumandanlığına tayin edilmiştir. Muhittin Paşa neşretmiş olduğu bir beyannamede bila tefrik-i cins ve mezhep bilcümle ahalinin hayatlarıyla mallarının sıyanet edileceği ve hicret etmek üzere bulunan ahalinin avdet ve işi gücüyle uğraşmalarını tavsiye etmiştir. Limanda vapurlarda bulunan ahali karaya çıkmıştır. Yağmacı ve çapulculara karşı islam ahaliyi muhafaza ve sıyanet eden Fransız zabitan ve asakirinin cesaret ve fedakârlığı bütün ahalinin minnettarlığını celp etmiştir. Kemaliler deniz cihetinden vukubulacak bir hücum ihtimaline binaen İzmit’i tahkim etmek niyetindedir.”¹⁷ Özel muhabirinden 28 Haziran’da aldığı Fransız yardımına dair haberi Tevhid-i Efkâr İzmit’te *Fransız Mümessilinin İnsaniyeti* başlığı altında daha ayrıntılı biçimde veriyordu: “İzmit’in istirdadından evvel Bağçeşme ve civarında yukarı mahallelerde Yunan askerleri tarafından katliam yapılmıştır. Bu fecayi’den kurtulabilen İslamların bir kısmı oradaki Fransız mümessilliği binasıyla Fransız Mektebine giderek Mümessil Kapudan Dölör’un himayesine iltica etmişlerdir. Mümessil cenapları ahali-i İslamiye’ye pek ziyade muavenet ve torpidodan celp ettiği Fransız bahriye asakiriyle İslamları muhafaza etmişlerdir. Bunun üzerine çeteler mümessillik binasının bulunduğu Tepecik Mahallesi ateş vererek o mahalleyi içindekilerle beraber tamamen yakmak istemiş iseler de muvaffak olamamışlardır. İzmit İslamlarından kurtulabilenler canlarını Kapudan Dolör’e medyundurlar.”¹⁸

İleri gazetesinin manşeti daha büyük ve çarpıcı idi. *Aylarca İlanlara Konstantin’in Seyahatine Rağmen Yerinde Sayan Yunan Ordusuna Huda-pesendane Bir Darbe: İzmit’in İstirdadı*: “Ordumuz bugün zevalden evvel saat sekizde İzmit’i işgal etmiştir. Düşman son enkazıyla çekilmiş ve bir nakliye gemisi karaya oturmuştur. Her tarafta izhar-ı şadımani edilmektedir. Değirmendere ve havalisi düşman cesetleriyle mâlâmâldir. Artık İzmit düşmanın çizmelerinden tahlis edilmiş sayılabilir. Dün sabah saat sekizde Kuva-yı Milliye’nin Muhittin Paşa’nın kumandası altındaki on birinci fırkasından bir bölük asker şehre girerek yeşil bir sancak altında toplanan Müslümanlar tarafından istikbal edilmiş ve ordunun alsancağı gözyaşları ve selamlarla karşılanmıştır... İzmit’ten ilerleyen Rıza Beyin kumandası altındaki bölüğümüz Derince’yi işgal etmiştir. Biraz daha berideki Diliskelesi

16 Anadolu’da Yeni Gün, 29 Haziran 1337/1921. Gazetenin aynı nüshasında İzmit hakkında bilgi verilmekteydi: “İzmit Marmara Denizi’nin küçük bir körfezinin nihayet noktasında çok şirin bir kasabamızdır. Hayret edilecek derecede mamur ve güzel olan körfezin ta nihayetinde İstanbul’un 90 kilometre mesafesinde bulunan ve memleketin en eski şimendifer hatlarından birine malik bulunan İzmit altı yüz seneye yakın bir zamandan beri Türk idaresi, Türk hakimiyeti altındadır ve şüphesiz daima böyle kalacaktır. Liva merkezi olan İzmit’imiz Yalova, Karamürsel, İznik, Geyve, Kandıra ve Adapazarı kazalarına maliktir ve şehrin nüfusu yirmi bini mütecevizdir. Burada mevcut Rumların miktarı nüfusun dörtte birini tecavüz etmez. İzmit’in en meşhur yerleri Kasr-ı Hümayun, Saat Kulesi, Tersanesidir. Mahsulatı mühim miktarda patates, tütün, kuru sebze, peynir, mütenevvi hububat, sanayi, balık, kereste, av kuşu, mütenevvi ve birçok miktarda taze sebze, meyve ve ipektir.”

İzmit’in kurtarılmasından sonra Kuva-yı Milliye bir beyanname yayınlayarak, bilumum İzmitlileri, bila tefrik-i cins ve mezhep memleketlerine avdet ederek işleri ile meşgul olmağa davet etmiştir. Asayiş-i ihlal edenlerin kurşuna dizileceklerine dair diğer bir beyanname neşredilmiş, diğer taraftan Abazaları ve çeteleri yakalamak üzere kesin emirler verilmiş, şehirde bazı kişilerin tutuklanmasına başlanmıştır (Akşam, 1 Temmuz 1337/1921).

17 Alemdar, 8 Temmuz 1337/1921.

18 Tevhid-i Efkâr, 1 Temmuz 1337/1921.

sahillerinde Yunan gemileri firari efrat ve zabitanı almak üzere beklemektedirler¹⁹.

İzmit Kahraman Kıtaatımız Tarafından İşgal Olundu üst başlığı altında Muhittin Paşa kolordusuna mensup iki müfrezenin 28 Haziran 1921 sabah saat yedide şehre girdiği, Yunanlıların İzmit'teki Rum ve Ermenileri İstanbul'a taşıdıkları, Kuva-yı Milliye'nin şehri istirdadı sebebiyle Müslüman ahalinin nakline lüzum kalmadığı, bir süre önce İzmit Limanına giren gemilerin boş olarak geri döndüğü Vakit gazetesinde yer almakta, haberin devamında kurtuluşun safahatı anlatılmaktadır: “Birkaç günden beri şehrimize gelen haberlerden Yunanlıların İzmit’i tahliye etmekte oldukları anlaşılmakta ve şehrin an be an ordumuz tarafından işgal edilmesine intizar edilmekte idi. Hatta iki gün evvel İzmit’in Kuva-yı Milliye tarafından zapt ve işgal edildiği haberi alınmış, fakat bazı mehafilce bu habere nabe-mevsim nazarıyla bakılmış idi. Bununla beraber geçen Cuma gecesi (24 Haziran) gece yarısından sonra altı saat devam eden bir müsademe neticesinde bir müfrezemiz İzmit’e dahil olmuştur. Fakat Yunanlıların şehirde yangın çıkarmakta olduklarını gördüğünden takviye kıtaatının henüz geride bulunduğunu nazar-ı dikkate alarak Yunanlıların şehri tahrip etmelerine meydan vermemek için gece müfrezemiz çekilmiştir.

“Yunanlılar bu vaziyet üzerine tahliye ameliyesine germi vermişler ve pazartesi günü (27 Haziran) akşamı bütün kuvvetlerini İzmit’ten çekmişlerdir. O gece yalnız perakende bazı müfrezeler şehirde kalmış ve (28 Haziran) sabaha karşı Kuva-yı Milliye’nin takarrübü üzerine bunlar da çekilmişlerdir. Sabah saat yedide evvela Muhittin Paşa²⁰ Kolordusuna mensup Demir Beyin kumandasında bir müfreze, bunu takiben diğer kuvvetler şehre dahil olmuş ve derhal tesis-i sükün etmiştir.

“İzmit’in Kuva-yı Milliye tarafından işgali evvelki (28 Haziran Salı) akşam haber alınmış ve dün sabah (29 Haziran) suret-i katiyede teyyüt etmiştir. Dünkü nüshamızda yazdığımız veçhile İzmit teki Müslümanları şehrimize getirmek üzere evvelki gün limanımızdan irili ufaklı sekiz-on parça vapur hareket etmişti. Vapur kafilesi Tavşancıl önüne gelince İzmit istikametinden gelmekte olan bir sefîneye tesadüf etmiş ve sefîneden İzmit’in işgali haberi verilmiştir. Bu haber üzerine vapurlar Büyükkada’ya gelerek orada kalmışlardır...”²¹

Akşam gazetesi *İzmit Kuva-yı Milliye Tarafından Nasıl Zapt ve İstirdat Edildi* başlıklı haberinde bir haftadan beri cereyan eden olayları anlatmaktaydı: “Evvela 24 Haziran tarihinde 1500 kişilik bir müfrezemiz İzmit’e girmişse de bilahare çekilmiş ve Muhittin Paşa kuvvetleri 28 Haziranda suret-i katiyede kasabamızı istirdat etmişlerdir... İzmit’in istirdadı hakkında evvela birkaç gün bir haber şayi olmuştur. Bu havadis yanlış değildir. Filhakika 24 Haziran tarihi ile Geyve telgraf merkezi mülhakata şu tebşirnameyi yolluyordu: ‘Bu gün 24 Haziran badezzeval saat üçte İzmit kahraman kıtaatımız tarafından işgal edilmiştir. Düşman Bahçecik istikametinde kaçıyor.’ Bu havadis 24 Haziran tarihli Anadolu tebliğ-i resmisinde şu suretle teyyüt etti: ‘Zevalden sonra saat üç raddelerinde müfrezelerimiz şimal-i garbiden İzmit’e dâhil olmuşlardır. İzmit’e ilk giren müfrezemiz bin beş yüz kişiden ibarettir.’

“Vukuat tarz-ı cereyanından anlaşılıyor ki henüz İzmit etrafında kuva-yı umumiye harekâtı tamam olmadan kahraman bir müfrezemiz İzmit’e dahil olmuştur. Bu haber şehirde yayılır yayılmaz birçok Rumlar denize atılmışlar ve körfezdeki gemilere doğru ve yüzerken boğulmuşlardır. Fakat bilahare şehri yanmaktan ve bombardıman eylemekten kurtarmak için bu müfreze geri çekilmiş ve karilerimize malum olduğu üzere Yunan kuvvetlerini tamamıyla tedmir eden Muhittin Paşa fırkasının bir müfrezesi 28 Haziran’da sabah saat

19 İleri, 30 Haziran 1337/1921.

20 Muhittin Akyüz (1870-1940), 1 Eylül 1920 de Anadolu’ya geçti, 21 Eylül 1920 de Kastamonu ve Bolu Havalisi komutanı oldu. 1 Kasım 1921 de Adana ve Havalisi komutanlığına getirildi (*Türk İstiklal Harbine Katılan...s. 16-17.*)

21 Vakit, 30 Haziran 1337/1921.

sekiz buçukta İzmit'e dahil olmuştur.

“Bu haber şehrimizde evvelki gece şayi olmuştur. Vakıa İzmit'te elim bir halde bulunan binlerce Müslümanı kurtarmak için hareket eden Gülnihal, Ümit, Bandırma, Nusret, Gayret, Kızılırmak ve Neveser vapurları Kınalıada açıklarında bir torpidoya tesadüf etmişler ve bu torpido İzmit'in Kuva-yı Milliye tarafından alındığı ve artık muhacir nakline hacet kalmadığı bildirilmesi üzerine Gülnihal ada açıklarına demirleyip diğer gemiler Haydarpaşa önüne avdet etmişlerdir.

“Bugünkü Bosfor gazetesi İzmit'in işgal safahatı hakkında şu tafsilatı vermektedir: ‘Türkler ilk defa İzmit'e girdiği gün Yunan kumandanından bir nota almışlardı. Yunan kumandanı bu notasında şehrin tahliyesi için üç günlük mühlet istemiştir. Türkler şehrin tahrip edilmesine mani olmak için bu mühlete muvafakat etmişler ve Haziranın yirmi sekizinci sabahı bilfil şehri işgal etmişlerdir.’

“Bunun üzerine evvelki gün İzmit'e gönderilen vapurlar geri dönmüşlerdir. İzmit'in işgalinden sonra Türkler derhal Fransız mektebinin bulunduğu yerden itibaren siperler kazmağa ve tahkimat vücuda getirmeye başlamışlar ve şehrin muhtelif mahallelerine on beşer santimlik on iki top tabiye etmişlerdir²².

“İzmit'in kâmilten tahrip edildiği şayiisi asılsızdır. Dün hükümete bu baptaki malumat-ı resmiye varit olmuştur. Bazı mahaller muhterik olmuştur. Dün şehrimize iki yüz elli muhacir gelmiş, diğerleri Gelibolu'ya gönderilmişlerdir. Kuva-yı Milliye şehir halkına bir beyanname neşrederek herkesin işiyle ve gücüyle meşgul olması ve şehrin asayişini ihlale tasaddi edeceklerin idam edilecekleri ihtar edilmiştir.

“Haziranın yirmi dördünde Kuva-yı Milliye ilk defa İzmit'e girdiği gün birçok Rum ve Ermeni muzırını, isimleri bildirilmiş bazı Çerkez ve Abazaların teslimi hakkında iade edilecekleri haber verilerek rehine makamında alıp götürmüşlerdir. İzmit'ten dün aldığımız bir mektupta deniyor ki: ‘Kuva-yı Milliye'nin taarruzu Haziranın yirmisinde başladığı halde Haziranın yirmi üçüncü Perşembe günü Kuva-yı Milliye müfrezeleri İzmit kenarında görünmüşler idi. Kuva-yı Milliye Cuma günü şehre bir baskın yapmış ise de Abazalarla Yunanlılar birlikte Kuva-yı Milliye ile İzmit'in dar sokaklarında harbe tutuşmuşlar ve Bahçe taraflarından çıkarmağa çalışmışlardır. Bunun üzerine Kuva-yı Milliye müfrezesi şehirden uzaklaşmış ve Yunanlılara şehri tahliye için üç gün müsaade eylemişlerdi. Yunanlılar Kuva-yı Milliye'nin bu kadar süratle şehre geleceğini tahmin etmediklerinden pek az eşyalarını tahliye edebilmişlerdi. Bundan dolayı Yunanlılar her taraftan serian vapur talep etmişler ve gelen vapurlara eşya yüklenmeğe başlamışlardır. Binaenaleyh askerinin bir kısmı muhtemel bir taarruza karşı hal-i müdafaaada bulunurken diğer kısmı da vapurlara ağırlıkları taşımakta idiler. Yunanlılar mühimmatı kaldıramadıklarından yalnız en mühimlerini vapurlara tahmil etmişler ve diğer kısmını bırakmışlardır. Pazartesi günü öğleye doğru eşyalar vapurlara tahmil olunduktan sonra askerler arasında bir telaş başladı. O sıra silah sesleri tezayüt ettiğinden, Yunanlılar Kuva-yı Milliye geliyor diye üzerlerindeki ağırlıkları terk ederek limandaki vapurlara binmeğe başladılar ve akşama doğru vapurlar harekete müheyya bulunuyor idi. İzmit Müslümanlarından olup şehirde kalabilenler daha Cumartesi günü Kuva-yı Milliye'nin şehre geleceğini bildiklerinden bir taraftan sevinmekte, diğer taraftan dahi kendilerine bir fenalık gelmesin diye korktuklarından Pazartesi günü öğleye kadar evlerinden çıkmamışlardır. Nihayet Salı günü Kuva-yı Milliye'nin şehre gireceği haber alındığı cihetle o gece bütün Müslümanlar sabaha kadar uyumamışlar ve sabah ezanından sonra şehirden on dakika ileriye giderek

22 Bosfor gazetesine dayanarak Tevhid-i Efkâr, *İzmit Tahkim Ediliyor* başlıklı haberinde İzmit'i işgal eder etmez Kuva-yı Milliye'nin sahil boyunca siperler kazarak buraya 12 ve 15 cm.'lik toplar yerleştirdiklerinden bahsetmektedir (Tevhid-i Efkâr, 1 Temmuz 1337/1921).

Kuva-yı Milliye'yi istikbal eylemişlerdir. Salı sabahı Kuva-yı Milliye'nin şehre girdiği davullar ile ilan olunmuş ve İzmit ahalisi, İzmit'i düşman ellerinden kurtaran ve Demir Bey kumandasında bulunan Muhittin Paşa Kolordusunun On birinci Fırkasına mensup 25 kişilik müfrezenin teker teker ellerini sıkmış ve şiddet-i teessürden, gerek askerler ve gerek ahali saatlerce alkışlamışlardır.”²³

Elim Vukuata Sahne Olan İzmit'imiz başlığı altında kurtuluşu müjdeleyen gazetelerden biri olan Tevhid-i Efkâr diyor ki: “... İzmit halas bayramını birçok kurban verdikten sonra Salı günü idrak eylemiştir. İzmit'e Kuva-yı Milliye ilk defa geçen Cuma (24 Haziran) günü Baç mevkiinde vuku bulan bir muharebeyi müteakip dâhil olmuşlardır. Fakat bu bir akın hareketi idi ve küçük süvari akıncı kuvvetleri tarafından icra edilmişti. Yunanlılar, Abazaların muaveneti ile mukavemet ettiklerinden akıncılar kuvve-i külliye'nin vüruduna intizaren geri çekilmişlerdi. Bu defa ise kuvve-i asliye şehre girmiş ve Yunanlıların elinden Müslümanları kurtarmıştır. Yakında İzmit'in olduğu gibi Bursa'mızın İzmir'imizin düşmanın istilasından kurtulacağı eltaf-ı sübhaniyeden müsted'a ve ordumuzun kahramanlığından muntazardır...” Aynı gazete İzmit Nasıl Tahliye Edildi unvanlı haberinde kurtuluşu ve bunun halk üzerindeki etkilerini yazmaktaydı:” Evvelki sabah saat sekizde Muhittin Paşa Kolordusuna mensup On birinci Fırkanın bir süvari müfrezesi Müslüman ahalinin şiddetli alkışları arasında şehre girdi. İzmit'te kalan Müslüman ahali dahi korkularından dışarı çıkmamıştır. Yunanlılar çekilinceye kadar birçok fecayi yaptılar. Bağçeşme'de İzmit'in yukarı mahallelerinde bilhassa geceleri çetelerle Yunan askerleri her türlü şenayii icra ettiler, yaktılar ve şehri yakmak istedilerse de buna ancak kısmen muvaffak oldular. Yunanlıların çekildiklerini gören Müslümanlar Kuva-yı Milliye'nin şehre gireceğini hissettikleri cihetle Pazar gününden itibaren sevinmeğe başlamışlardı. Nihayet Salı günü sabah ezanında İzmit'e Kuva-yı Milliye girmek üzere bulunduğu şayi oldu ve bütün Müslümanlar evlerinden çıktılar ve çeyrek saat mesafeye kadar giderek Kuva-yı Milliye müfrezelerini istikbal eylediler. Askerler ahali ile karışık oldukları halde şehre girdi ve Müslümanları kurtardı. İzmit'in her tarafı bayraklarla donandığı gibi şehre Kuva-yı Milliye'nin girdiği davullarla ilan edildi. Pek çok felaket çeken ahalinin sevincine payan yoktur. Ahali şehre giren askerlerle ayaklarına kapanarak bir daha şehirden çekilmemelerini rica ediyorlardı. Salı günü dükkân sahibi olup İzmit'te kalanlar ve kahvehaneler, iki fırıncı, dükkânlarını açtılar. Derakap asayiş ve intizam iade edildi.”²⁴

Alemdar gazetesi *Ciddi Bir Müsademe Olmamıştır* başlıklı haberini hem kendi özel muhabirine dayandırmakta hem de konu ile ilgili Yunan resmi tebliğindeki ifadeleri esas alan bir anlatımda bulunmaktadır: “İstanbul 29 Haziran- İzmit'teki Yunan kuva-yı işgaliyesinin müfarakatını müteakip takriben iki yüz millici muntazam asker şehre dâhil olmuştur. Bunların etvar ve hareketi bu ana kadar muntazam idi. Bunların şehre dün duhulünden evvel bazı yerlerde kundakçılık vaki olmuştur. Civar köylerde irtikâp edilen fecayi'den dolayı Türkler olsun Rumlar olsun yek diğerinin gayri muntazam taraftarını itham etmektedirler.”²⁵

Tevhid-i Efkâr gazetesi, İzmit'in kurtarıldığını, Kocaeli yarımadasının düşmandan temizlendiğini ancak olayın yoğunluğu sebebiyle harekâtın ne şekilde cereyan ettiğine dair okuyucularının açık bir düşünce edinemediklerini ifade ettikten sonra taarruzu özetlemek ihtiyacını hissetmiş ve hadiseyi bir kez daha anlatmıştır: “*Taarruz Ne Vakit Başladı?*

23 Akşam, 30 Haziran 1337/1921.

24 Tevhid-i Efkâr, 30 Haziran 1337/1921.

25 Alemdar, 8 Temmuz 1337/1921.”İzmit Hakkında Yunan Tebliği İzmit Mıntıkası: İzmit şehri işgal kuvvetleri tarafından esbab-ı askeriyeden dolayı ve bütün muhacirler nakledildikten sonra tahliye edilmiştir. Tahliye ameliyesi düşman tarafından hiçbir iz'aç vuku bulmadan vaki olmuştur. General Papulas.” (Akşam, 30 Haziran 1337/1921. Vakit, 1 Temmuz 1337/1921).

Anadolu ordusu Kocaeli muntikasında düşmana bir darbe indirmeye hazırlanıyordu ve bu maksatla tahşidat ve ihzaratta bulunuyordu. Yunan kıtaatı bu taarruza muvaffakiyetle mukabele edemeyeceğini hissettikleri cihetle Kuva-yı Milliye'nin ilk savletinden bila muharebe kurtulmak istediler ve askerlikte düşmanla müsademededen içtinap için ihtiyari ricat denilen manevrayı yapmağa teşebbüs ettiler. Düşman 20 Haziranda ricata başlamıştı. Adapazarı şimalindeki Yunan kuvvetleri Furuzni ve Dumanlık köylerini yakarak cenuba doğru çekildikleri Kuva-yı Milliye tarafından görüldü ve derakap düşmanın takibine başlandı. Ricat eden düşman kuvvetleri 11. Pozen Manisa Fırkasına mensup olduğu gibi takip eden kıtaatımız da tuhaf bir tesadüf 11. Anadolu Fırkası idi. 11. Fırka Nurettin Paşa kumandasında bulunan Kastamonu Kolordusuna mensup ve Miralay Köprülü Kâzım Beyin kumandasındadır.

Kâzım Bey Kimdir? Miralay Kâzım Bey. Erkân-ı harp olup Kuva-yı Milliye'nin en cesur ve cüretkâr kumandanlarından biridir. 33'te İstanbul Merkez Kumandanı Muavini idi. Van Jandarma kumandanlığında bulunmuştur... Mütarekeyi müteakip Balıkesir'de 61. Fırka Kumandanı oldu...

Düşmanı Takip: Kâzım Bey kumandasındaki kıtaata hal-i ricatte bulunan düşmanı takip ve muharebeye icbar etmeyi emrettiği cihetle Kocaeli Fırkası sağ cenahı ile Sakarya'ya geçerek İzmit'e müteveccihen şimal-i şarkiden cenuba doğru ilerlemeye başlamıştı. Fırkanın sol cenahı ise cenubi şarkiden ve şarktan garba İzmit'e teveccüh eyliyordu. Fırkanın sağ ve sol cenah kolları Gazi Süleyman Paşa'nın ahfadı olduklarını ispat ettiler. Sakarya Nehri ile Sapanca Gölünü 20/21 Haziran 337 gecesi sallarla geçerek şiddetli bir müsademededen sonra sol cenah Sapanca'yı ve sağ kanat Adapazarı'nı işgal eyledi. Düşman kaçıyor ve takip ediliyordu. Şimalden hareket eden sağ cenah 23 ve 24 Haziranda takibe devam etmiş, Küçük Derbent, Acısu ile Aslan Bey ve Çuha Fabrikası işgal edilmiş idi.

Bahçecik'te ve Yarımca'da Muharebat: Bu esnada düşmanın Geyve'den kaçan kuvvetlerinin bir kısmı Bahçecik'te ihata edilmiş idi. Yunanlılar bu kuvvetleri kurtarmak için 24 Haziranda Değirmendere'ye asker çıkarmışlar, Bahçecik'tekiler de bunlara muavenete şitap etmişlerdir. Düşman burada şiddetli bir mukavemete maruz kalınca Değirmendere'ye çıkardığı alayını, karşı sahile Yarımca'ya nakletmiştir. Burada Kandıra cihetinden ricat eden diğer bir düşman alayı da bu alay ile beraber demir yolunu takiben Gebze'ye doğru ricata mecbur olmuştur.

İzmit'in İstihlası ve Cezirenin Tathiri Bir Hafta Sürdü: Yunan Kuvvetleri mütemadiyen İzmit'i tahliyeye çalıştıkları sırada Kuva-yı Milliye kuva-yı külliyesi ile ilerleyerek 28 Haziran sabahı şehri işgal etmiştir. Diğer taraftan Derince de Kuva-yı Milliye tarafından işgal edilmiş ve Yunan bakıyetissuyufu gemilere binerek firar etmişlerdir. Ve Kuva-yı Milliye'nin Kocaeli şibh-i ceziresini tathir ve İzmit'i tahlis maksadıyla icra ettiği hareket-i taarruziye muvaffakiyetle neticelenmiştir. Bu harekât-ı harbiye 20/21 Haziran gecesi başlayıp 28 Haziran sabahı hedefine vasıl olduğuna göre düşman bir haftada tepelenmiş demektir. Muhtelif mevkiideki düşman kuvvetlerinin kâmilen imhası, düşman donanmasının denize hakim olması hasebiyle fazla zayıyatı mucip olacağından icra edilmemiştir.²⁶

Vakit gazetesi de İzmit'te Sükûnetin Teessüsü başlığı altında şunlar kaydetmekte idi: "Dün İzmit'ten gelen haberlere nazaran elyevm şehirde sükûnet vardır. Şehri işgal etmiş olan az miktardaki süvari ve piyade kıtaatını müteakip İzmit'e Kuva-yı Milliye dâhil olmuşlardır. İzmit'i istirdada muvaffak olan fırka Miralay Kâzım Beyin taht-ı kumandasında bulunmaktadır. Kâzım Bey de şehre dâhil olmuştur.

“Hilal-i Ahmer’den Macit Beyin taht-ı idaresindeki Hilal-i Ahmer Heyeti elyevm İzmit’te bulunmaktadır. Heyet oradaki muhtacine yiyecek tevzi etmekle meşguldür. ..

“Karamürsel ve havalisinde Yunanlıların yeniden tahribat icrasına başlamaları üzerine İzmit’ten şehrimize iltica etmiş olan muhacirlerin mahallerine iadesinden sarfi nazar edilmiştir.

“İzmit’ten kaçamayan bir takım çeteciler ve gizlenmiş olan Yunan askerleri tevkif edilmiştir. Bunların yekûnu dört yüzü bulmaktadır.”²⁷

Zulüm ve Katliam

Yunanlılar İzmit’ten çekilmezden evvel üç yüz Müslümanı şehit ettiler ve Sultan Camii etrafındaki dükkanları²⁸, yüzden fazla evi yaktılar. Yangın Maraşlı Camii ile eşraftan Hacı Ali Beyin hanesinden zuhur etmiş, çarşıda Hanlar İçi mevkiine kadar olan sahayı kâmilan yakmıştır...Yanan binalar meyanında büyük evler ve hanlar mevcut olduğundan zayıat miktarı mühim yekûn teşkil etmekteydi²⁹. “Yunan askerleri, yerli Rumlar ve Ermeniler Abazalarla beraber karışık oldukları halde Cuma gününden Pazartesi akşamına kadar bilhassa geceleri birçok Müslümanları katleyediler ve Yunan bahriye efradı şehrin asayişini temine memur oldukları halde onlar da yağmaya iştirak ettiler... İzmit’te Namazgâh denilen mahalde 25 kadar islam na’sı bulundu bu na’şları oradaki bazı ecnebiler de gördüler. Baç mevkiinde katledilen Müslümanların resimleri bir Amerikalı tarafından alınmıştır. İzmit civarında köylerin bir kısmı yanmıştır.”³⁰ İzmit’ten İstanbul’a giden bir muhacirin ifadesine göre, şehirde yangın çıkarıldığı gibi ahaliden 37 Müslüman karışıklıklar sırasında hayatını kaybetti³¹. “23 Haziranda Ermeni ve Abaza çeteleri Bağçeşme mahallesinde 18 kişi öldürdüler, Bu çetelerin azgınlıkları 24, 25, 26 Haziran 1921 de o kadar arttı ki Fransız temsilcisi bile onların yaptıklarına dayanamadı... 27, 28 Haziran’da İzmit’te Yunanlılar 200 den fazla ev ve dükkân yaktılar.”³² Diğer bir Rum muhacirin yangınla ve başka hususlarla ilgili gözlemleri Şologos gazetesinde yayınlanmış, Akşam gazetesi tarafından buradan iktibas olunmuştur: “Pazartesi günü (27 Haziran) öğle üzeri yangın şehrin iki muhtelif mahallesinden baş göstermiştir birçok mahalleler alevler içinde kalmış ve ateşten masun kalan diğer mahallelerde Abazalar, Ermeni ve Rum çeteleri tarafından soyulmuştur. Tekmil Türk ve Rum mağazaları soygunculuğa maruz kalmış, yiyecek bir şey kalmadığı için ahali heyecan ve endişe içindedir. Civar köylerin Hıristiyan ahalisi geceleyin sevk olunmuştur.

“Yunan kuva-yı külliyesi şehirden uzaklaştıktan birkaç saat sonra Türkler Sapanca’da bulunan dümdar müfrezlerine taarruz etmişlerdir. Bunun üzerine Abazalarla Ermeni muhacir çeteleri muharebeye iştirak etmişlerdir. Kuva-yı külliyeden mehur kalan Yunan dümdar kuvvetleri muhacirlere karşı ahaliyi müdafaa ve muhafaza edememiştir. Sapanca ve Değirmendere ve daha birkaç Türk köyü ile İzmit yanmıştır.

“İzmit yakınlarında muhacirlerle beş yüz arabayı Yunan müfrezeleri aldığı gibi bırakmak mecburiyetinde kalmışlardır. Türkler bu karışıklıktan bilistifade otuz-kırk muhacir arabasını iğtinam etmişlerdir. İzmit’in sırtlarında Mihaliç kasabasında kanlı bir müsademe vukua gelmiş, Yunanlılara iki yüz maktul ve mecruha mal olmuştur. Takviye kıtaatımızın muvasalatı ve denizde bulunan gemilerin ateşi sayesinde Türklerin ileri hareketi tevkif edilmiş ve iki ateş arasında kalan Türkler müthiş zayıata duçar olmuşlardır. Müslümanlar Türk kuvvetleriyle birleşmek istedikleri cihetle haklarında sui muamele icra edilmiştir.”³³

27 Vakıf, 1 Temmuz 1337/1921.

28 Anadolu’da Yeni Gün, 30 Haziran 1337/1921.

29 Vakıf, 8 Temmuz 1337/1921.

30 Tevhid-i Efkâr, 30 Haziran 1337/1921.

31 Tevhid-i Efkâr, 28 Haziran 1337/1921.

32 Dr.Selahattin Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar IV*, Ankara 1974, s. 89, dip not 44.

33 Akşam, 30 Haziran 1337/1921.

Kurtuluştan Sonraki Bazı Hadiseler

Kurtuluştan sonra Yunanlılar İzmit'ten gemilerle tahliye olunan asker, çete ne varsa hepsini Karamürsel'de beş noktaya çıkardılar. Bir kısmını Bursa Cephesine naklettiler, dört bin kişilik bir kuvveti de Diliskelesi civarında gemilerle seyyar bir halde bıraktılar. Bu kuvvet 28/29 Haziran gecesi donanmanın koruması altında Karamürsel, Değirmendere, Ulaşlı, Halidere ve Ereğli kasabalarına çıkarıldılar³⁴. 29 Haziran sabahı Değirmendere açıklarında bulunan düşman donanmasının bombardımanı başladı. Karamürsel, gemilerden atılan toplarla altı yerden ateş alarak yandı, ahalinin bir kısmı dağlara kaçarak kurtulabildi. Öğleye doğru Bahçecik, Ulaşlı, Halidere ve Ereğli tutuştu. Yunanlılar ayrıca Karamürsel havalisinden hiç kimsenin İstanbul'a gitmesine izin vermediler³⁵. Karamürsel'de kasabadan başka denizdeki kayıklar da yakıldı. Yunanlılar yakıp yıktıkları kasabalarda kalamadılar. Sahili takip ederek 30 Haziran Perşembe günü Yalova'ya çekildiler. Yunan ordusunun önünde elli kadar Abaza süvarisi ilerlemekte olup, bunlar yangınlardan evvel çaldıkları eşyayı yağma etmişlerdi.

İzmit'in kurtuluşu hakkında 29 Haziran 1921 tarihi itibarıyla Anadolu Ajansı'nın vermiş olduğu malûmat gazetelerde yer aldı. Buna göre, Kocaeli mıntıkasında Türk birlikleri sekiz günlük bir zafer yürüyüşünden sonra İzmit'i kurtarmışlar, cesur ve fedakâr Türk ordusunun şiddetli ve etkili saldırılarına karşı koyamayan düşman kaçmaya başlamıştır. *“Anadolu Ajansı iki seneden beri tahripkâr bir sürü halinde topraklarımızdaki tufeyli düşmanı Anayurdumuzun her tarafından def ve tart edecek kahraman asker ve kumandanlarımızın istihlal ettikleri bu mühim muzafferiyetten dolayı kemal-i şükranla tebrik eder.”*

Öte yandan Vakit gazetesinin *Yunan Aletleri* dediği Kocaeli'ndeki altmış kadar işbirlikçi Harp Divanı savcılarını tarafından sorgulanmaya başlandı³⁶.

Karamürsel ve Bahçecik havalisindeki harekât ile Yunan 11. Fırkasının İzmit'teki kuvvetlerle neden birleşemediği, İzmit'ten gelen kuvvetlerin Kirazdere'de Kuva-yı Milliye tarafından mağlup edildiğine dair ayrıntılı malumat gazete sayfalarında yer almaktaydı. *“Dün Yunanlıların İzmit'in tahliyesini müteakip Karamürsel ve Bahçecik havalisinde icra ettikleri harekât-ı askeriyeye dair malumat-ı sahihe alınmıştır. Yunanlıların İzmit'ten çekilen 11. Fırkası Bahçecik'te Kuva-yı Milliye tarafından sıkıştırılmış ve bu firka kâmilan esir olmak derecesine varmış iken gemilerinin himayesinde olmak üzere icra ettikleri bir taarruz neticesinde sahil istikametinde firara başlamışlardır. Bu firkanın Bahçecik'in civarında Kuva-yı Milliye ile giriştiği bir muharebede 600-700 telefât verdikten sonra sahilde Değirmendere'den itibaren Halidere, Karamürsel, Ereğli havalisini yakıp yıktığı malumdur. İzmit'ten firar eden 11. Fırkanın mevcudu altı bin kişi kadardır. Sahil boyunca ricat etmekte olan bu fırkayı muhafaza ve takviye etmek emeliyle İzmit'te bulunan 10. Fırkadan ayrılan mühim bir kuvvet (3 Temmuz) Pazar günü ve Yalova tarihiyle ricat eden 11. Fırka ile iltisak peyda etmek istemiş ise de Kirazdere civarında Kuva-yı Milliye ile vuku bulan bir muharebe neticesinde geriye püskürtülmüştür. Yunanlıların bu muharebede 10. Fırka ile iltisak edemeyen 11. Fırkasının bakiyetissuyufu Pazar günü ve Yalova istikametine doğru firar etmişlerdir. Bu esnada sahilden kaçan kuvvetlerin korkusu ile dağlara ricat eden ahali İzmit'ten gelen kuvvetler tarafından taarruza uğramıştır.*

Yunanlıların İzmit'ten kaçan 11. Fırkası, Karamürsel, Ereğli, Halidere, Değirmendere havalisini kâmilan yakıp yıkmış ise de ahalinin hayatına taarruz etmediğinden o civarda

34 Karamürsel'den son dakikada Çekilen Telgraf Suretidir: Değirmendere, Halidere, Ulaşlı, Ereğli, Karamürsel kasabalarını destroyer gemilere himayesinde çıkarmış oldukları 4.000 kişilik piyade ve süvariden mürekkep bir kuvvetle ani olarak işgal etmişlerdir. 29 Haziran 337 Karamürsel Kaymakamı Safiyüddin (Akşam, 30 Haziran 1337/1921.).

35 Vakit, 1-2 Temmuz 1337/1921.

36 Vakit, 6 Temmuz 1337/1921.

'yakıcı fırka' namını almıştır. 11. Fırkayı takviye etmek üzere İzmit'ten hareket eden 10. Fırka 11. Fırkayı takviye edemedikten maada 11. Fırkanın irtikâp ettiği fecaatı ikmal etmek için açıkta kalan ahaliye taarruzda bulunmuştur.

Yalnız Karamürsel ve Değirmendere havalisi katliamdan masun kalabilmiştir. İzmit'ten firar eden 11. Fırkanın arkası dört yüz Abaza süvarisi ile üç yüz Çerkez piyadesi tarafından muhafaza edilmiştir.

Karamürsel kâmilten yanmıştır. Ahali dağlara çekildiği için nüfusça ziyat ehemmiyetsizdir. Yunanlıların Değirmendere'den itibaren Yalova'ya kadar sahil ve dâhilde bulunan bütün köyleri yakarak firar ettikleri Heyet-i Tahkikiye tarafından görüldüğü gibi bu cihet elde edilen esirlerin ifadatıyla da sabit olmuştur."³⁷

İşgalden ve zulümden kurtulan İzmit ve çevresinde, acılı yılların ve son günlerin felaketsiz sahnelerinin telafisine medar olmak üzere insani yardımlar başlatıldı. Karamürsel dağlarında yirmi beş bin çaresiz insan dolaşıyordu. İzmit'in kurtuluşunu müteakip Hilal-i Ahmer Heyeti Gülnihal Vapuru ile buraya geldi, insani yardımlarının yanı sıra bölgeyle ilgili bir de rapor hazırladı. Macit Beyin başkanlığındaki heyet, işgal taburu kumandanı Rasim ve mevki kumandanı Mehmet Emin Beyle görüşerek ahalinin ahvali ve durumu, muhtaçlara yapılacak yardımlar hakkında görüş alış verişinde bulundular³⁸.

Anadolu'da Yeni Gün gazetesinin 5 Temmuz 1921 tarihli *İzmit'in İşgali Netayici* başlıklı haberinde, İzmit'in kurtarılmasından sonra Yunan Hükümeti tarafından İtilaf devletlerine gönderilen notada, İzmit'in Türklerin eline geçmesinden dolayı İstanbul'un tehlikeye girdiği, İtilaf devletlerinin önlemleri yoksa kendilerinin böyle bir yola başvuracakları belirtiliyordu. İstanbul'daki Fransız yetkilileri, Yunanistan'ın bu nota ile cidden gülünç bir girişimde bulunduğunu vurguladıktan sonra, "... Yunanistan bu teşebbüsü ile kendisini hala itilaf devletlerinin mandateri addediyor. Halbuki İtilaf devletlerince Sevr ahitnamesinin Yunanistan aleyhine olarak tadili fikri çoktan esasgir bir keyfiyettir. Yunanistan İstanbul'un ne olacağını soracağına İzmir'i ne vakit terk edeceğini düşünse bilhassa kendisi için daha hayırlı olur."³⁹ demişlerdir.

İzmit'in İstirdadı Ehemmiyet-i Fevkaladesi başlıklı değerlendirme yazısında İleri Gazetesi, buranın coğrafi ve stratejik konumuna işaret etikten sonra "İzmit'in Kuva-yı Milliye tarafından işgaline ne kadar ehemmiyet versek azdır. İşgali takip eden günlerde şehrin ehemmiyet-i mevkiyesini ve Anadolu kuvvetlerine gerek askerlik ve gerek iâşe nokta-ı nazarından bahşedeceği fevaidi"⁴⁰ okuyucuları ile paylaşmaktaydı. Bunun yanı sıra İzmit'in boşaltılmasının Avam Kamarasında gündeme getirildiğini, İngiliz Hariciye Müsteşarının istizaha cevap verdiğini yazan gazete, *İzmit'ten Sonra Bursa ve İzmir* başlığı altında 3 Temmuz 1921 tarihli Bosfor Gazetesinden iktibasla Mustafa Kemal Paşa'nın subaylara hitaben Eskişehir'deki nutkunda, İzmit'in istirdadından ve Bursa ile İzmir'in kurtarılacağından bahisle şunları söylediği kaydedilmekteydi: "Askerin, selamet-i vatan için göstereceklerinden emin olduğu besalet ve hamaset sayesinde muzafferiyet-i nihaiye yakındır. Yunanlılar ordumuz tarafından mağlup edilmedikçe tavassut teklifini kabul etmeyecektir. Anadolu Yunan taarruzuna karşı koymaya aylardan beri hazırdır."⁴¹

37 Vakit, 4 Temmuz 1337/1921.

38 Vakit, 4 Temmuz 1337/1921.

39 Anadolu'da Yeni Gün, 7 Temmuz 1337/1921.

40 İleri, 3 Temmuz 1337/1921.

41 İleri, 4 Temmuz 1337/1921.

1921 Yılı Kutlamaları

İzmit'in kurtarılması üzerine Karamürsel, Geyve, Adapazarı kasabalarıyla İzmit şehrinde kutlama törenleri düzenlendi, kahraman ordunun başarılarının devamı için dualar edildi. Ayrıca Adapazarı ve Sapanca'da milli yönetimler iş başına getirildi⁴². Karamürsel Kaymakamı Safiyüddin, Belediye Başkanı Alaattin ve mevki kumandanı Tevfik Beylerin kutlama telgrafları şöyle idi:

Hakk-ı meşruunu müdafaa yolunda Kocaeli Şibh-i Ceziresinde alçak düşmana son darbeyi indirmek suretiyle şanlı sancağımızı sevimli İzmit'imizde rekzeden ordumuzun kıymettar hatırasını kemal-i hümet ve tazimle tebtil eder ve memleket namına hissiyat-ı minnetkâranemizi büyük sevinçle arz ederiz. Bu vesile-i mübeccele ile de Karamürsel'in fatihi Kara Musa türbesinde hükümet-i mahalliye, eşraf-ı belde büyük bir cemm-i gafirin gözyaşları arasında belîğ ve müessir bir dua kıraat edilerek kurbanlar zebhedildiği arz olunur⁴³.

Vakit gazetesi 6 Temmuz 1921 tarihli nüshasında *İzmit Fransız Mahfilinin Eser-i İnsaniyeti* başlığı altında yazıyordu ki: *"Yunanlıların İzmit'i terk ederken müslümanlar aleyhinde pek çok fecayi irtikâbı sırasında, Müslüman ahaliyi en ziyade himaye ve sıyanet eden Fransızlar olmuştur. İzmit'te Fransız mümessili bulunan Mösyö Dolör pek Müslümanı taht-ı himayeye alarak ölümden kurtarmıştır. Birkaç günden beri İstanbul'da bulunmakta olan Mösyö Dolör, evvelki gün tekrar İzmit'e gitmiştir. İzmit İslam ahalisinden bir heyet kendisini ziyaret ederek Müslümanlar hakkında izhar ettiği eser-i şefkat ve insaniyetten dolayı arz-ı teşekkür etmişlerdir."*⁴⁴

42 Vakit, 3 Temmuz 1337/1921. "...Adapazarı işgal altında kaldığı Sapanca'da Abazalar Hükümet teşkil ve kasabayı pek zalimane idare etmişlerdir. Abazalar tahsilatta o kadar ileriye varmışlar ki önümüzdeki senenin bile vergisini cebren halktan almışlar ve kadınların namusuna tecavüz etmişlerdir. Hükümetteki kayud-ı resmîyeyi imha etmişlerdir (Anadolu'da Yeni Gün, 29 Haziran 1337/1921). "Adapazarı'nı işgal eden Kuva-yı Milliye taarruzuna devam ederek İzmit'in şark sirtlarına dahil olduğu sırada şehrin içinde kıyametten nişan veren bir kargaşalık husule gelmiş ve civar köylerde öteden beri icra-yı hıyanet eylemekte bulunan Abaza çeteleri hayvan sürülerini önterine katarak sokaklara dökülmüşlerdir (İleri, 29 Haziran 1337/1921). İzmit'ten firar eden 11. Fırkanın arkası dört yüz Abaza süvarisi ve iki yüz Çerkez piyadesi tarafından muhafaza edilmiştir (Vakit, 4 Temmuz 1337/1921). *Düzce Abazaları Fedakârlığa Hazır Düzce Abazaları adına onyeddi imza ile varit olan telgrafnâme Yunanlılarla teşrik-i mesai eden Abaza unvanını taşıyan alçaklar tenkil edilerek Müslümanlık bunların ve Abazalarla alakası olmadığı ve Büyük Millet Meclisi Hükümeti uğrunda fedakârlığa hazır buldukları bildirilmektedir* (Anadolu'da Yeni Gün, 7 Nisan 1337/1921). TBMM'nin 7 Nisan 1921 tarihli birleşiminde Yunanlılarla teşrik-i mesai eden Abazaların telinine dair Düzce Abaza eşrafından mevrit telgraf: *"Asırlardan beri Kur'an-ı Azimüşşanıma yer yüzünden kaldırmaya, bina-yı İslamiyeti yıkmaya, dört yüz milyon alem-i islamiyetin hamisi olan Osmanlılığı harita-ı cihandan silmek kastındaki düşmanlarımızın bu maksad-ı melanetlerini Harb-i Umumide ve mütareke esnasında bilfiil ispat etmiş bu güne kadar dinimize, namusumuza, mukaddesatımıza, hakk-ı hayatımıza kast ederek tarihin kaydettiği mezalim ve fecayii biz Müslümanlar hakkında reva görmüş olan İngiltere ve hempalarına karşı din ve vatan uğrunda mücahadeye sarılan Büyük Millet Meclisini bütün mevcudiyetimizle takdis ederiz. Bu maksad-ı milli ve din uğrunda bugün bütün müslümanlar itihat ve ittifak ederken İzmir, Bursa, Adana, Ayıntap, İzmit, İstanbul ve Edirne ve her tarafta böyle binlerce dindaşlarımız alçak Yunanlıların, hain Ermenilerin, islam ve insaniyet düşmanı İngiltere ve hempalarının gaddar süngüleri altında parçalanırken yüzlerce müslüman kadın ve kızlarının cevher-i namuslarına taarruz olunurken Beyt-i Muazzam ve şebeke-i Resûlullah ashabi kan ağlarken mücerret menfaat-i hasiselerini dinin, vatanın izmihlalinde arayan namus-ı milli düşmanı bir takım alçakların irtikâp ettikleri hıyanet ve denaeti Abazalık ve müslümanlık namına telin ederiz. Düzce hadise-i müessifanesinde din ve vatanla alakadar olmadıklarını ispat eden bazı pes fitratlıların İzmit ve civarında din ve vatan düşmanlarıyla tevhid-i melanetlerini bu kere haber alan ve asırlardan beri Osmanlılığına sadıkane hizmet etmiş ve vatanın öz evladı olan biz Abazalar bu namussuzları ve din hainlerini telin ederiz. Bu namussuzların Abazalıkla, Müslümanlıkla alakaları yoktur. Bugün zerre kadar dini, imanı olan bir müslüman bu gibi hıyanet ve denaetleri irtikâp edemez. Hamiyetin ölçüsü olan gayret-i diniye ve hizmet-i vataniyeden mahrum olarak düşmanın amaline hizmet edenler dünyanın en namussuz insanlarıdır. Binaenaleyh Türkiye Büyük Millet Meclisi uğrunda feda-yı cana karar veren biz Düzce Abazaları, Abazalık namı taşıyan bu gibi hainleri, alçakları telin ve Büyük Millet Meclisi uğrunda her türlü fedakârlığa amade olduğumuzu arz eyeriz. Düzce'nin Derdin Karyeli Mehdi, Düzce'nin Bıçkı Karyeli Şahin, Düzce'de Ebuzbekzade Rauf, Düzce'nin Sazlık Karyeli Hafız Murat, Düzce'nin Saz Karyesinden Sait, Düzce'nin Derdin Karyeli Ali, Düzce'nin Darıbezi Karyesinden Hasanbeyzade Arif, Çiço'nun Mahdumu Şahir, Çiçönk Kap yesinden Ulemadan Musa, Efti Süleymanbey Karyeli Ulemadan Hafız, Düzce'nin Kasbek Karyeli Tahir, Muratbey Karyesinden Ahmet, Bıçkıabur Karyeli Aslan, Bıçkı Karyesi Mamikoğlu Kâmil, Düzce'nin Efti Karyesinden Hacı Duk, Zekeriya Bey Mahdumu Kâmil, Nuhviranlı Kemaş Mahdumu Mustafa" (TBMM Zabıt Ceridesi, c.9, s. 372-373).*

43 Anadolu'da Yeni Gün, 30 Haziran 1337/1921.

44 Vakit, 6 Temmuz 1337/1921.

Kutlamalar bölge ile sınırlı kalmadı. İzmit'in kurtarılması üzerine Ereğli, Zonguldak, Bartın ve diğer yerlerde de kutlamalar icra edildi. Bunlar TBMM görüşmelerine yansdı. Meclisin 4 Temmuz 1921 tarihli birleşiminde İzmit'in istirdadı dolayısıyla meclis başkanlığına çekilen telgraflar, oturumu yönetmekte olan başkan tarafından söz konusu edildi, uygun görüldüğü takdirde Başkanlık Divanı tarafından bunlara cevap yazılması önerildi, iki kişinin okunmaları önerisi üzerine, nerelerden geldiklerine dair liste ile Adapazarı'ndan gelen telgrafın okutulması kabul edildi. Kutlama telgraflarının çekildiği yerler, Bolu Mutasarrıflığı, Bolu Belediye Başkanlığı, Karamürsel Belediye Başkanlığı, Göynük Belediye Başkanlığı, Bolu'da Mithat Bey, Konya'da Âmil Çelebi, Kayseri Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti, Adapazarı Belediye Başkanlığı, Düzce'de Şehit Evlatları namına Ahmet Cevdet Efendi, Tokat Mutasarrıflığı, Bahçe Belediye Başkanlığı, Gümüşhane'de Birinci Başkan Vekili Hasan Fehmi Bey, Ayaş Kaymakamlığı idi. Adapazarı'ndan çekilen telgraf doğrudan TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben ve bir C(evap) şeklinde yazılmıştı.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

C- Vatanın istiklalîyet-i millîye ve siyasiyesi uğrunda tarihpesent ve şerefnisar azimleriyle mücehhez olarak hilkat-i insaniyetin en canî düşmanlarıyla mücahedesinde berdevam olan hükümeti milliyemizin takib ettiği rehğuzar-ı âmâle karşı sadakat-ı tammesini ef'aliyle ispata muvaffak olduğu kanaatinde bulunan kazamız halkının muhacereti bitarafanesine nihayet vermek suretiyle başlayan Kocaeli harekâtı askeriyesinde Kuva-yı Milliyemizin Adapazarı'yla İzmit'i düşmandan istirdadetmek gibi muzafferiyetlerle tazim eden muvaffakiyat-ı şecianesi bütün halkımızca eşkabe-i sürur ve mefharetle alkışlanmış ve tezahürata inzınam eden ed'îye-i ruhaniye ile sevimli vatanımızın düşman-ı bî-din istilasından yakın bir zamanda kâmilen nasb-ı istihlas temenniyat-ı rabbizülcâlin dergâh-ı adaletine ref kılınmıştır. Fecayün zelil gölgeleri altında livamızı perişan eden hain düşmana karşı iptida beslenecek milli kinlerimizin saika-i intihaya vusulü için pek çok fedakârlıklar ihtiyar etmeyi imânı tamla ittihaz etmiş bulunan halkın hissiyat-ı umumiyesi namına arz eder ve mesai ve mücahede-i muazzama-i vatanperveranelerine karşı ihtiramât-ı faikamızla arz-ı şükran eyleyiz.

Adapazarı ahalisi namına

Belediye Reisvekili Mustafa⁴⁵

7 Temmuz 1921 tarihli birleşimde aynı mahiyette telgrafların geldiği yerler itibariyle okutulması üzerine zapta geçirilmeleri mümkün olabildi. Mecitözü Belediye Başkanlığı, İzmit Belediye Başkanlığı, Niksar Kaymakamlığı, Erbaa Kaymakamlığı, Elaziz Müdafaaı Hukuk Cemiyeti, Şeyh Sünusi Hazretleri, Dutlu Nahiye Müdürlüğü, Isparta Belediye Başkanlığı ayrı ayrı telgraflarla bu mutlu olayı kutladılar⁴⁶.

1922 Yılı Kutlamaları

İzmit'in kurtuluşunun birinci yıl dönümü kutlamaları büyük taarruz öncesi 1922 yılı Haziranında gerçekleştirildi. Konu ile ilgili ilk habere Akşam gazetesinde rastlanmaktadır. Akşamın 23 Haziran 1922 tarihli nüshasında, *İzmit İhtifali* başlığı altında özel muhabirinden aldığı habere yer verilmekte ve şunlar kaydedilmekte idi: “Yarın (bugün) için İzmit halkı geçen sene İzmit'in arife-i istihlasında Yunanlılar tarafından şehit edilen dindaşlarının hatıralarını tebcilen bir ihtifal tertip etmişlerdir. Orhan Gazi Camiinde şüheda ervahına bera-yı ithaf Mevlidi Nebvi kıraat edilecek ve yetmiş bin tevhit ile ordumuzun muzafferiyeti

45 TBMM Zabıt Ceridesi, I. Dönem, c. 11, s. 126.

46 TBMM Zabıt Ceridesi, I. Dönem, c. 11, s. 150.

ile şühedanın intikamının alınması için tazarru olunacaktır.”⁴⁷ Tevhid-i Efkâr 27 Haziran 1922 tarihli nüshasında *İzmit Yevm-i Halasını Tes’ide Hazırlanıyor* başlığı altında 26 Haziran’da İzmit özel muhabirinden aldığı habere yer vermektedir: “28 Haziran Çarşamba günü İzmit’imizin kahraman ordumuz tarafından istirdadının birinci devre-i seneviyesine müsadif bulunmaktadır. İzmit malum olduğu üzere 28 Haziran 37 tarihinde zalim Yunanlılar elinden istirdat ve istihlas edilmişti. Halk bu halas gününün tes’idi için hazırlanmaktadır. Yapılacak merasim münadiler vasıtasıyla ilan ve halk keyfiyetten haberdar edilmiştir. Önümüzdeki Çarşamba günü yevm-i istihlas büyük merasimle tes’id olunacak ve ordumuzun temadi-i muvaffakiyeti için dualar edilecektir.”⁴⁸

İleri ve Vakıf gazeteleri 28 Haziran 1922 tarihli nüshalarında 27 Haziran tarihi itibarıyla konu ile ilgili olarak Anadolu Ajansından aldıkları aynı haberi yayınladılar: “*İzmit 27 Haziran (A.A.)- Geçen sene bugün İzmit’ten çekilmek üzere bulunan Yunanlıların İzmit’te icra ettikleri katliamın sene-i fecia-ı devriyesi münasebetiyle bilimum İzmit halkı mezalim ve kıtal icra edilen mahalde defnolunan şüheda mezarlıkta içtima edilerek İzmit ve Müslüman ahalisinden dört yüzü müteceviz şehidin ervaına hatm-i şerif tilavet ve fatihalar ithaf olunmuş ve ordumuzun muvaffakiyetine dualar edilmiştir. Şehit edilen erkek ve kadın ve çocukların efrad-ı ailelerinin bir kat daha acıklı ve matemli bir hatıra teşkil eden bu istikbale binlerce halk ile şehitlerin kırmızı elbiseli yavrucukları iştirak etmiş ve Yunanlıların geçen sene bugünkü kıtal ve fecayii ve itisafatı lanetlerle yad edilmiştir.*”⁴⁹

Yeni Gün, *İzmit’ten Sene-i Devriye-i İstihlas Münasebetiyle Merasim-i Fevkalade, Meclis-i Milliye Minnet ve Şükran* başlığı altında haberi üçüncü sayfadan verdi: “*İzmit 28 (A.A.)- Bugün İzmit’in sene-i devriye-i istihlası münasebetiyle İzmitliler ve mekâtip talebesi belediye önünde akd-i içtima ile kurtuluş gününü tebci ve tes’id etmişler ve belediye, hükümet ve kumandanlık daireleri önünde nutuklar irat ile memleketlerini kurtaran Büyük Millet Meclisine ve kahraman halaskâr orduya minnet ve şükran borçlarını edaya geldiklerini ifade etmişlerdir. Ahali şanlı ordunun Büyük Millet Meclisinin temadi-i muvaffakiyatını Cenabı Haktan tazarru ve niyaz ederek Misak-ı Milli dairesinde yakında zafer-i katiye ulaşmamızı temenni ve diğer meşgul memalikimizin tahlisi emrinde son damlaya kadar işar-ı hûn ve fedakârî edeceklerine ahd u peyman etmişlerdir. Mutasarrıf Bey daire-i hükümet önündeki tezahüratın memleketin bir daha düşman eline geçmeyeceğine bir delil-i kavi olduğunu ve halka istinat eden hükümet ve ordunun inayet-i rabbani ile vazife-i mevduasını bi-hakkın ifa ederek zafer-i katiyi pek yakında istihsal edeceğini, bugünün halkça tesidi mucib-i şükran olduğunu cevaben beyan eylemişlerdir. Heyet-i tertibiye Büyük Millet Meclisine berveç-i zir telgrafın keşidesine karar vermiş ve karar-ı vaki halk tarafından alkışlarla kabul edilmiştir.*”⁵⁰ İzmit’in kurtuluşu münasebetiyle TBMM Başkanlığına çekilen Esnaf Cemiyeti Başkanı Hakkı Beyin telgrafına gazetede yer verilmiş olup, bununla birlikte ikinci bir telgraf meclis zabıtlarında yer almaktadır. Meclis zabıtlarındaki sırasıyla birinci telgraf şöyledir:

Ankara Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Bugün İzmit’in alçak düşmandan istirdadıyla kurtuluş ve zafer gününün birinci sene-i devriyesinin hululü münasebetiyle halaskâr orduya fariza-ı şükran-ı edâ ve tezkâr için akdolunan içtima-ı umumî tezahüratında İzmit ahalisi bu vazifeye şükran-ı eda ederken münci ve muhyi ordumuzun muzafferiyat-ı mütevaliye ve katıyyesi sayesinde cennet âsâ topraklarımızın sefil Yunan’ın vücud-ı cibanel-alûdundan an-karib tamamen tathir ve Misak-ı Milli dairesinde âmâl-i milliyeinin husulü temenniyatını izharla muzafferiyet-i

47 Akşam, 23 Haziran 1337/1921.

48 Tevhid-i Efkâr, 27 Haziran 1337/1921.

49 İleri, 28 Haziran 1337/1921, Vakıf, 28 Haziran 1337/1921.

50 Anadolu’da Yeni Gün, 2 Temmuz 1337/1921.

katiyye hakkında Cenab-ı Hak'tan tazarru ve niyaz olunduğu arz olunur. 28 Haziran 38

*Heyet-i Tertibiye Adına Esnaf Cemiyeti Reisi Hakkı*⁵¹

İkinci telgraf ise sadece TBMM Zabıt Ceridesinde yer almaktadır ki İzmit Mutasarrıfına aittir:

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Bugün İzmit'in sene-i devriye-i istirdadı münasebetiyle merkez-i livada fevkalade heyecanla tezahüratta bulunuldu. Halk halaskârlarını takdir etti. Misak-ı Milli'nin tahakkukuna kadar hiçbir fedakârlıktan çekinilmeyeceğinin şükranlarıyla birlikte makam-ı devletlerine iblağını temenni eyledi. Arz eylerim. Ferman 28 Haziran 38

*İzmit Mutasarrıfı Sadettin*⁵²

Tevhid-i Efkâr, 28 Haziran 1922 tarihli nüshasında *İzmit'imiz Bugün Yevm-i İstihlasını Tes'id Ediyor* başlığı altında verdiği haberde, geçen sene bugün, Milli Orduya mensup birliklerin İzmit'i kurtardığı, Ankara ile İstanbul arasında bir yakınlaşmanın meydana geldiği belirtiliyor, bir yıl önce özel fotoğrafçısı tarafından alınan bir resme yer veriyordu. "Geçen sene bugün Milli Ordu, on gün kadar devam eden bir ileri hareketi neticesinde İzmit'i kurtarmış ve esir ve mazlum kasabayı tekrar hilale kavuşturmuştu. İzmit'imizin istirdadı, mücahede-i milliyenin İnönü Muharebesinden sonra ilk zaferi olduğu için maneviyatı pek çok takviye ettiği gibi İzmit ve civarının her türlü menabi'den istifade imkânını da temin eylemişti. Aynı zamanda Ankara ile İstanbul karayolu ile irtibat peyda etmişti. Filhakika İzmit'in istirdadından mücahede-i milliyemizin istihsal eylediği menafi cidden pek azim olmuştu.

*Sonbaharda bir defa daha Kocaeli Grubu Kumandanlığı karargâhına kadar gitmiş sermuharririmiz bu defaki seyahatinde gördükleriyle evvelki meşhudatı mukayese etmiş ve İzmit'in istirdadından istihlas harbimizin temin eylediği menfaatlerin hakikaten pek mühim olduğunu memnuniyetle müşahade eylemiştir. Dün de yazdığımız gibi İzmitliler yevm-i istihlas münasebetiyle bugün merasim yapacaklar ve kahraman ordumuzun temadi-i muvafakiyatı için dualar edeceklerdir. Diğer esir ve matem-zede Türk belde ve köylerinin de kurtuluş günü uzak değildir."*⁵³

İzmit Yevm-i İstihlasını Tes'it Etti başlığı altında kurtuluş yıldönümünün büyük merasimle icra edildiğini, törenlere kadın, çocuk, ihtiyar, genç hemen bütün İzmit ahalisinin ve Kocaeli askerlerinden bir kısmının katıldığını belirten Tevhid-i Efkâr, özel muhabirinden aldığı malumatı şu şekilde kaydetmekteydi: "Kasabamızın cevami-i şerifesinde de Mevlid-i Nebevi ve Hatm-i Şerif kıraat olunarak mesûbatı kasabamızı istirdad için şehit olan mücahit kardeşlerimizin ve Yunanlılar tarafından şehit edilen İzmitlilerin ervahına ithaf edilmiş, aynı zamanda ordumuzun temadi-i muvaffakiyatına dua edilmiştir."⁵⁴ Gazetenin İzmit'te özel muhabirinin posta ile gönderdiği haberleri 2 Temmuz 1922 de ikinci sayfadan yayınlayan Tevhid-i Efkâr, kurtuluş bayramı şerefine belediye dairesi önünde gece eğlence tertip edildiğini, burada davul zurna ile yanık havalar çalındığını, Anadolu türküleri ve yanık havalar terennüm edildiğini bildirdikten sonra şunları yazmaktaydı: "Halk kurtuluş bayramını tesit etmekle beraber Türk'e has kadirşinaslıkla milletimize iyiliği dokunanları da unutmuyor. Geçen sene İzmit katliamında halk ölümden kurtulmak için Fransız kilisesine iltica etmişti. Bu suretle birçok Müslümanlar ölümden kurtulmuşlardı. İşte bu iyiliği unutmadıklarını halen de ispat etmek isteyen İzmit Müslümanları Fransız kilisesine

51 TBMM Zabıt Ceridesi, I. Dönem, c.21, s. 235.

52 TBMM Zabıt Ceridesi, I.Dönem, c. 21, s. 235.

53 Tevhid-i Efkâr, 28 Haziran 1338/1922.

54 Tevhid-i Efkâr, 29 Haziran 1338/1922.

gittiler Rahip Mösyö Perkeru'ya katliam esnasında Türklerin hayatını siyanet hususundaki fedakârane davranışından dolayı beyan-ı teşekkür eylediler. Bu cemm-i gafır arasında Mutasarrıf Sadettin Bey de vardı. Halk ayrıca kilise önüne o yevm-i meşumda ikame edilen Fransız bahriye efradına da teşekkürlerinin iblağını Rahip Perkeru'dan rica ettiler."⁵⁵

Kurtuluşun ikinci yıldönümüne dair ulusal basında haberlere rastlanılmadığından anma toplantıları düzenlenip düzenlenmediği açıkça bilinmemektedir. 1923 yılı Haziranında gazetelerde birinci derecede seçimlerle, ikinci derecede Lozan görüşmeleriyle ilgili haberler yer almaktadır. 1924 ve 1925 yılı Haziran aylarına ait ulusal basın organlarında da yüzeysel bir bakışla konu hakkında anlatımlara ulaşamadı. Günümüzde 28 Haziranın bir kurtuluş günü olarak coşkuyla kutlanması, şehitlerin minnetle ve şükranla anılması, geçmişin vefa borcu, geleceğin umudu olarak kabul edilmelidir.

Sonuç

İzmit'in kurtarılması ve kurtuluş törenleri süreli yayınlarda birinci sayfadan, bazen sekiz sütuna manşet olacak biçimde yer almış, bir hafta-on günlük dönemde birinci dereceden haber olmuş, denilebilir ki Türkiye'de hemen hemen hiçbir konu İzmit'in önüne geçememiştir. 24 Haziran 1921 günü kırılmanın gerçekleşmesi üzerine gazetelerin bu olayı onarma yoluna gitmeleri Albay Kâzım Beyin basına ilişkin görüşlerinin tahakkuk ettiğini göstermektedir. 24 Haziran'da Türk kuvvetleri, takviyeli Yunan birlikleri karşısında İzmit'ten çekilmişler ve belki yenilmişlerdi. Kral Konstantin'in Anadolu'ya çıktığı, Yunanlıların büyük bir saldırıya hazırlandıkları bir zamanda mağlûbiyet sözcüğü her şeyden önce olumsuzluklara yol açardı. Basın bunu dengelemeye çalıştı. Vakit gazetesine göre, Yunanlıların şehri yakmalarından korkulduğu için milli kuvvetler geri çekilmişlerdi. Akşam gazetesinin, Bosfor gazetesine dayandığı haberine göre, Yunanlılar şehri boşaltmak için üç gün süre istemişler, Türkler şehrin tahrip edilmesini önlemek için bu öneriyi kabul etmişler, Yunanlılar 27 Haziran akşamı Rum ve Ermeni siviller dâhil şehri boşaltmışlardı. Filhakika bütün imkânsızlıklarına rağmen Türk basınının ortaya koyduğu iş, elde ettiği sonuç fevkaladedir, her türlü takdirin üzerindedir ve cephedeki askerin çabası kadar kutsaldır. Çünkü olay hakkında günlük ve anında elde edilen bilgilerin günümüze ulaşmasında yegâne kaynak gazetelerdir. Öte yandan bu çalışmanın süreli yayınlarla sınırlı tutulması, gazetelerden geniş ölçüde iktibaslar yapılarak olayın farklı boyutuyla, karşılaştırmalı olarak ele alınmasına imkân sağlamış oldu. Bununla birlikte Türk basını temsil eden gazeteleri bütünüyle inceleyememek bu araştırmanın en zayıf noktasını teşkil etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Sürelî Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Dönem, c. 9, c. 11, c. 21.

Akşam

Alemdar

Anadolu'da Yeni Gün

İleri

Tevhid-i Efkâr

Vakit

Kitaplar

Karabekir, Kâzım, *İstiklal Harbimiz, İstanbul 1988.*

Özalp, Kâzım, *Millî Mücadele 1919-1922, I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.*

Sofuoğlu, Adnan, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzey Batı Anadolu 1919-1921, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.*

Tansel, Dr.Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar c.IV, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1975.*

Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989.